

ДАВНЬОГРЕЦЬКІ МОНЕТИ НА КІРОВОГРАДЩИНІ**ANCIENT GREEK COINS IN KIROVOGRAD REGION**

Проблеми знахідок давньогрецьких монет на території Кіровоградщини розкриваються у працях В. Орлика, [1, 2, 3, 4], М. Тупчієнка [5] та інших. В їхніх працях простежується інформація про знахідки монет різних періодів, а саме від VI ст. до н. е. і до I ст. до н. е. Тому зупинимося детальніше на цих знахідках.

На території сучасної Кіровоградської області знаходиться досить велика кількість нумізматичних пам'яток. Окрім монет грецьких полісів Північного та Північно-Західного Причорномор'я зафіксовані знахідки монет і інших емітентів, які були значно віддалені від Центральної України.

Так, в басейні р. Тясмин і прилеглих територіях було знайдено ряд поодиноких монетних знахідок неподалік таких поселень: між селами Капітанівка та Пастирське знайшли редукований асс та борисфен. Між селами Голиківка та Поселянівка виявлено дві ольвійські монети – «дельфіни». Далі між селами Калинівка та Веселий Кут знайдено редукований асс та монету Істрії. В селі Цибулеве знайдено дві ольвійські монети – «халк» і «дихалк». В селі Підлісне та Оситняжка виявили три «борисфени» та дві монети Македонії. В селі Родниківка знайшли ольвійську монету «дихалк» та одну монету м. Кизік – статер. А в межах сучасного м. Кропивницького на початку ХХ ст. знайдено золоту монету Ахеменідів та монету Македонії. [2, с. 12]

На території Кіровоградської області у басейні р. Тясмин виявлений один із монетних комплексів, до складу якого входило 16 монет «борисфенів». З-поміж багатьох давньогрецьких монет, знайдених на півдні Кіровоградщини, певне місце займають монети Боспорської держави. Однією із цих монет є срібний діобол часів Сатира I, який був царем Боспорської держави. Монета карбована у Пантікапеї. На аверсі зображена голова бородатого Сатира у вінку, яка повернута вліво. На реверсі – голова барана вліво, внизу напис ПАНТІ. Вага монети 1,79 г, діаметр 14 мм. Монета була виявлена у липні 2020 року на північному сході Кіровоградщини, тоді ще Онуфріївський район. [1, с. 14]

Скарб дрібних монет Пантікапею та Гермонасси кінця VI – початку V ст. до н.е., який був знайдений в Північно-Східній частині Кіровоградщини, а саме неподалік від селища Нова Прага, Олександрійського району. Знахідка складала 12 срібних монет, діаметром від 5 до 9 мм і вагою близько 0,13–0,18 г [4, с. 111]

Серед цих монет виділили 6 тетартеморіїв Пантікапею. На аверсі представлено зображення мурахи, на реверсі – вдавнений квадрат (*quadratum incusum*). Наступні 6 тетартеморіїв відносилися до держави-полісу Гермонасси. Аверс даних монет представлений невиразним зображенням

морської тварини, або ж якоїсь зброї, під зображенням є риска. На реверсі – вдавнений квадрат з чотирма спицями і крапками. Виявлення скарбу монет Пантікапею та Гермонасси в даному регіоні свідчить про торгівельні операції населення за часів скіфської доби з представниками грецьких апойкій. В басейні р. Тясмин, серед знахідок давньогрецьких монет, своєрідне місце належить мідним монетам з істрійським варіантом міської емблеми Ольвії та зображення Деметри – богині хліборобства та шлюбу. [3, с. 8] Відомий нумізмат Петро Каришковський зауважив, що «монети із зображенням істрійської емблеми та Деметри можна віднести до кінця першої, другої і певною мірою до третьої чверті IV ст. до н. е.» [6, с. 180]. Монета цього типу була знайдена недалеко від села Розумівка Олександрівського району Кіровоградської області у 2019 році. На аверсі зображена голова Деметри, яка повернута вліво, вгорі над орлом знаходиться напис: АПОЛ. Праворуч від орла розташований горит (дерев'яний чохол для лука й стріл). Внизу під дельфіном напис: ОЛВІО. Вага монети 9,51 г, діаметр 22,5 мм. Можна наголосити на тому, що після напису АПОЛ можуть міститися ще літери. Наприклад, літера Т, оскільки в нумізматиці відсутня інформація про даний ольвійський обол з іменем АПОЛ. А от монета з написом АПОЛТ відома в ольвійській нумізматиці. Можна припустити, що можливо на мідному оболі крім напису АПОЛ була ще літера Т, але через дефект на монеті ми не можемо точно стверджувати про існування або відсутність додаткової літери. В даному випадку знахідка мідної монети в басейні річки Тясмин також вказує на товарно-грошові зв'язки місцевого населення з грецькими містами Північного Причорномор'я.

В черняхівському поселенні Жакчик-1, яке знаходиться поблизу села Жакчик Голованівського району Кіровоградської області, був знайдений ольвійський мідний борисфен. Аверс затертий, зображення не можна визначити, на реверсі зображений горит (дерев'яний чохол для лука й стріл), лук, сокира з написом «ОЛВІО» над ними та монограмою під ними «N». Вага монети 6,48 г, діаметр 20 мм. Датується близько 260-250 рр. до н.е. На краю монети зроблений невеликий круглий отвір для кріплення її як прикраси. [5, с. 25]

На рахунок того, що затертий аверс, можна сказати, що для тих, хто зробив з монети типу «амулета» (на монеті присутній отвір для кріплення) не було важливо, яка зі сторін даної монети є лицевою. Отвір у монеті був зроблений у такий спосіб, що напис «ОЛВІО» і зброя розташовані у вертикальному положенні. Отже, даний борисфен не сприймався як монета. Потрапити ця монета могла на поселення у вигляді готової прикраси. Також її могли придбати від ольвійських греків-торговців в поселенні або в самій Ольвії [5, с. 27].

Отже, знахідки давньогрецьких монет на території сучасної Кіровоградщини вказують на те, що між античним населенням і місцевим існували економічні та торгівельні зв'язки, а через територію нашого регіону в античні часи проходили торгівельні шляхи.

Джерела та література

1. Орлик В. Діобол Сатира I (430-390 рр. до н.е.) з півдня Кіровоградщини. *Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти: тези доповідей II Міжнародної наукової конференції, 13-14 травня 2021 р.* Кропивницький: ЦНТУ, 2021. с. 14
2. Орлик В. Знахідки античних монет VI-I ст. до н. е. в басейні р. Тясмин. *Український нумізматичний щорічник*. Вип. 5. Переяслав, 2021. с. 12
3. Орлик В. Знахідки в басейні р. Тясмину мідних монет Ольвії з Деметрою та «істрійським» варіантом міської емблеми. *Український нумізматичний щорічник*. Вип. 4, 2020. с. 8-10
4. Орлик В. Скарб мідних монет Пантікапею та Гермонасси кінця VI - початку V ст. до РХ з північно-східної Кіровоградщини. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. с. 111-113
5. Тупчієнко М. Знахідки «борисфенів» на черняхівських поселеннях середнього Побужжя. *Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки: тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 вересня 2020р.* Кропивницький: ЦНТУ, 2020. с. 25-27
6. Каришковський П. О. Монетна справа і грошовий обіг Ольвії VI ст. до н.е – IV ст. до н. е. Одеса, 2003. с. 180.